

Ser professor a Catalunya avui, una professió precària?

Hi ha una progressiva precarització del professorat. A les bressol, hi ha pocs mestres. A escoles i instituts, els professors lluiten per eliminar la jornada d'un terç i aconseguir estabilitat laboral. I a les universitats, els 'associats' treballen per un sou d'entre 250 i 500 euros.

Mireia Rom / @mireiarom

Mentre que la UE destina de mitjana un 5,5% del PIB a l'educació, la Generalitat no arriba a la meitat: un 2,4%. Ensenyament ha deixat de finançar les escoles bressol municipals i ha rebaixat més de la meitat l'ajut a les privades sense ànim de lucre. Això ha obligat a acomiadar professorat, tancar aules i augmentar quotes. Els mestres i professors d'escoles i d'instituts miren amb esperança el nou acord entre els sindicats i la Generalitat, però segueixen lluitant per eliminar la jornada d'un terç, aconseguir estabilitat a llarg termini —no haver d'anar a l'atur cada mes de juliol— i no perdre la meitat del sou si es demana la baixa mèdica. La universitat ha estat la menys tocada per les retallades, però gairebé totes s'han centrat en el professorat associat, contractat sovint de manera poc regular. És el col·lectiu més vulnerable: el sou màxim és de 550 € i la recerca no és remunerada, però sí necessària si es vol ascendir.

CRÍTIC fa una radiografia a fons sobre la situació laboral i salarial dels mestres i 'profes': des de l'escola bressol fins a la universitat.

L'escola bressol, la tisorada de soca-rel

L'aportació per nen i curs de la Generalitat a les escoles bressol municipals es va reduir en un 51,4% en 4 anys: dels 1.800 euros fins al curs 2010/2011 als 1.600 euros el curs 2011/2012 i als 875 euros el curs 2012/2013. L'any següent, aquesta subvenció va desaparèixer. A partir d'aleshores **són els ajuntaments i les diputacions els que han assumit el cost**. En el cas de les escoles privades sense ànim de lucre, la Generalitat va passar d'aportar 720 euros per alumne el curs 2012/2013 a aportar-ne 300 euros del curs 2013/2014 endavant. Només la Diputació de Barcelona hi afegeix un ajut de 300 euros. Això ha obligat els educadors i educadores a fer mans i mànigues per fer front al tancament sobtat de l'aixeta, al qual s'ha sumat una davallada de la natalitat. "Hem cedit en altres aspectes per no disminuir la qualitat educativa que els infants mereixen", assegura Montse Fernández, presidenta de la [Coordinadora d'Escoles Bressol de Catalunya](#).

Això s'ha traduït bàsicament en una reducció de sous i també de personal. És el cas, com tants d'altres, de l'escola bressol municipal El Tren Petit, de la Bisbal d'Empordà, que va passar de tenir 22 educadores el 2006 a 17 a partir del 2012. I, amb tot, ha estat de les poques que mantenen congelada la quota als pares i mares. Segons dades de l'informe de la Fundació Bofill '[De l'escola bressol a les polítiques per a la petita infància](#)', **les famílies han vist augmentada de mitjana la quota mensual en un 10% i la de menjador en un 21%**. A més, segons explica Fernández, quan la Generalitat va retirar la subvenció, hi va haver professors que van assumir les tasques de neteja i de cuina. Algunes llars fins i tot van haver de demanar crèdits bancaris.

L'escola bressol municipal Els Picarols, de Manlleu, que va obrir el 2009, quan tot just havia esclatat la crisi, va començar amb prudència: només tres aules que es corresponien estrictament amb la demanda. Ara ja en són vuit, tot i que no són del tot plenes. La directora substituïda, N. V., atribueix el creixement a "l'empenta de l'equip per fer un projecte innovador", però també a una "qüestió de supervivència". Ara bé, la demanda és ajustada: a Manlleu, que té 20.000 habitants, hi ha dues escoles més, l'escola privada Sol Solet i l'altra escola municipal, Els Colors. Aquesta última va haver de tancar dues aules i acomiadar dues mestres interines a causa de l'ajust pressupostari, de la reducció de la natalitat i d'aquesta diversificació de l'oferta.

L'informe de la Fundació Bofill sobre la bressol, etapa que es considera fonamental per afavorir la igualtat social i econòmica, indica una **distribució desigual de les escoles bressol a Catalunya**. Mentre que a Barcelona hi ha una manca d'oferta, municipis mitjans i petits fan malabars per mantenir obertes les escoles. L'informe també assenyala un element de classe: **la xarxa de llars d'infants s'ha desenvolupat més en els municipis amb major renda i nivell educatiu i menor atur**. Aquest és un dels aspectes que més critica Fernández: "En lloc d'arribar a un acord en cada municipi, es van crear places públiques sense pensar en les escoles privades que fa molts anys que funcionen", es queixa. Ho diu pensant en la Daina, de Ripoll, que després de 47 anys va haver de tancar el 2014 a causa de la reducció d'alumnes.

De totes les etapes educatives, l'escola bressol és la que ha patit una desinversió més forta per part del Govern

Un altre dels danys col·laterals de la crisi és la inestabilitat de les plantilles. A El Tren Petit, de les 12 educadores que hi treballen, només 5 són fixes i la resta provenen de la borsa de treball d'Ensenyament. "En els últims anys han passat per l'escola 30 persones, i això és una inestabilitat que dona neguit", explica Lolita Farran, directora de l'escola bressol d'El Tren Petit de la Bisbal de l'Emporda. A més, hi afegeix que molts mestres titulats acaben marxant als cicles d'educació infantil o primària perquè hi troben millors condicions.

Tot i que tant Els Picarols com Els Colors han aconseguit mantenir el preu de les quotes, ambdues van establir 'packs' mínims de 5 hores per tal que totes les famílies aportessin almenys 150 € euros el mes. La raó és que l'Ajuntament i la Diputació no subvencionaven les quotes dels infants que estaven menys de 5 hores el dia a la llar. Havent fet front a les retallades pressupostàries i tenint en compte el lleuger repunt actual de la natalitat, la directora d'Els Colors, Mari Carme Collell, confia que la situació de l'escola es pugui mantenir sense canvis en els pròxims anys. El patiment, però, sempre hi és: "Fins que no arriba el juny, no saps quantes matrícules tindràs, i sempre tens aquesta incertesa", confessa N. V.

Entre totes les etapes educatives, **l'escola bressol és la que ha patit una desinversió més forta** segons dades de la Fundació Jaume Bofill. L'argument de la Generalitat és que s'ha prioritzat l'educació obligatòria. Fernández no ho troba just: "No es pot posar aquesta excusa quan no s'ha retallat tant ni en el batxillerat ni en la universitat, que tampoc són obligatoris". Per la seva banda, Ensenyament assegura que retornar la subvenció "és una de les prioritats" del Govern a mesura que es tinguin "més recursos públics". També es vol redefinir el model per tal que les subvencions cobreixin la quota de les famílies en funció del nivell de renda.

De la infantil al batxillerat, l'escalada fins a l'estabilitat

Des que els infants entren a l'escola fins que en surten, **el professorat substituït és el que els ensenya en condicions més precàries**. Són professors que estan apuntats a la borsa de treball

d'Ensenyament i que no tenen una posició prou alta per ocupar una plaça d'interinatge. Aquest número canvia en funció de la titulació i, sobretot, de l'experiència. L'Ester Palà és mestra d'educació infantil i està apuntada a les llistes des del 2010, just després d'haver acabat la carrera. Tot i això, no ha treballat de manera continuada. La primera vegada es va haver d'esperar uns quants mesos i en època de retallades va estar dos anys sense treballar.

Actualment, l'Ester cobreix una baixa per maternitat a l'escola Jaume Balmes, de Castellbell i el Vilar. Abans del 2012, les reduccions d'un terç de la jornada es cobrien amb una substitució de mitja jornada, de tal manera que el substitut podia dedicar les hores addicionals a atendre els estudiants o a fer reforços a alumnes amb dificultats. L'Ester cobra 500 euros per 10 hores de classe la setmana. Uns diners que l'obliguen a tenir una altra feina — als matins treballa d'administrativa— i unes hores que sovint no es corresponen amb les hores reals que treballa, ja que abans s'ha d'haver preparat la classe i després es queda a recollir l'aula. A més, enguany ha d'anar a l'escola dues hores cada tarda. Ella, que viu a Fonollosa, té un trajecte de més de mitja hora amb cotxe. "Si cobrant un terç del sou encara has de fer un recorregut llarg, gairebé et costa diners treballar", afirma Ramon Font, portaveu nacional de la [USTEC-STE](#)s. De fet, l'eliminació de la contractació a un terç de la jornada és una reclamació que el sindicat farà valer i que el Departament "tindrà en compte" en la propera Mesa Sectorial d'Ensenyament.

De moment, l'acord marc entre Ensenyament i els sindicats del passat 25 de gener garanteix, segons les parts signants, millores substancials per al professorat substitut.

Entre d'altres, el cobrament del juliol i la reducció d'una hora lectiva. D'altra banda, els substituïts arribaran a l'escola l'1 de setembre i es cobriran des del primer dia les baixes més llargues de set dies. Això permetrà fer contractes més llargs i també serà beneficiós per cohesionar la plantilla. "Aquest curs han anat arribant substituïts durant tot el mes de setembre, cosa que dificulta moltíssim l'acollida i que el funcionament del centre sigui el correcte", apunta Roser Fernández, que porta set anys com a directora de l'Institut Pont del Diable, de Tarragona. L'Ester ho comparteix: "Cada escola és un món i, si hi arribes el primer dia de classe, et trobes tan perdut com els nens", explica.

Així mateix, els pressupostos inclouran una partida més generosa per a la formació permanent del professorat, que Fernández considera "imprescindible". Aquests darrers anys, el seu centre s'ha hagut d'inventar una solució per continuar oferint una formació constant: fer-se-la ells mateixos. "Hi havia companys que de manera altruïsta feien classes d'anglès o de primers auxilis", explica. Fernández reconeix que ha tingut molta sort amb el seu equip de treball, però subratlla que "aquesta no és la manera de funcionar".

Queden pendents, però, altres reclamacions del professorat, com ara que no es retalli el salari els primers dies de baixa. **Actualment, un professor que s'agafi la baixa perd un 50% del sou els tres primers dies i un 25% del quart al vintè dia.** Per la seva banda, Ensenyament ha promès que a partir del curs 2018/2019 els majors de 55 anys es podran tornar a acollir a la reducció de dues hores lectives i que, en els pròxims tres anys, es negociarà la supressió de la segona hora lectiva. A més, el ple del Parlament del 20 de gener de 2016 va votar a favor d'establir un calendari per recuperar les pagues extres del 2013 i del 2014.

Una de les mesures més celebrades de l'acord ha estat l'**increment de plantilla de 4.714 places per al curs vinent i de 2.850 places per al curs 2019/2020.** Aquest augment permetrà que aquells que entrin per primera vegada a la borsa de treball no s'hi hagin d'estar tant temps fins a trobar feina. La Francina Hernández, professora de música a l'Institut Vila-seca, de Vila-seca, va apuntar-se per primera vegada a la borsa de la província de Barcelona tot i viure a Reus. "Vaig veure que les llistes de Tarragona eren molt plenes i no em volia esperar tant per començar a treballar", explica. A partir d'aleshores van haver de passar quatre anys més fins que no li van donar una plaça d'interinatge.

El 2,4% del PIB que la Generalitat inverteix en educació és lluny de la mitjana del 5,5% de la Unió Europea

Precisament la inestabilitat laboral és un dels pilars de la precarietat d'aquest professorat. La Francina va aprovar les oposicions el 2009 i, tot i que té feina assegurada, encara està pendent d'un concurs de trasllat per obtenir una plaça fixa. El seu marit, també professor de música, porta 12 anys fent substitucions. Amb tanta docència a les espatlles, el criden gairebé cada any, però aquest curs s'ha hagut d'esperar fins a l'octubre. Per la seva banda, l'Ester espera que l'any que ve hagi acumulat prou experiència per optar a una substitució de jornada sencera. Tot i això, la seva mirada està posada en les oposicions de 2.000 places que s'han de convocar en un màxim de tres anys. "Canviar d'escola et permet conèixer diferents maneres de fer, però al cap d'un quant temps esgota i busques una estabilitat", explica.

El gran oblidat de l'acord entre Ensenyament i els sindicats, però, és el personal vetllador, que atén alumnes amb dificultats motrius o amb altres necessitats específiques. A diferència dels auxiliars d'educació especial, no estan contractats per la Generalitat, sinó que depenen d'empreses externalitzades. Manel Pulido, secretari general de [Comissions Obreres a Catalunya](#), destaca que, malgrat fer la mateixa feina, els vetlladors tenen contractes de menys hores i un sou de monitor de lleure, considerablement inferior. "No hi ha cap justificació perquè aquest personal estigui externalitzat més enllà de l'estalvi econòmic a costa de les condicions laborals", denuncia. Segons dades de la USTEC, **els més de 2.000 vetlladors que hi ha a Catalunya cobreixen 700 jornades senceres del que abans era personal laboral de la Generalitat**. Ensenyament es defensa subratllant que "els pressupostos del curs 2016/2017 recullen la inversió més gran en vetlladors", amb una partida de més de 12 milions d'euros.

Per tot plegat, els sindicats coincideixen a valorar positivament l'acord perquè "ajudarà a revertir les retallades", tot i que "encara queda molta feina per fer". CCOO calcula que, per recuperar la ràtio del 2010, s'haurien d'incorporar 7.000 professors nous. A més, el 2,4% del PIB que la Generalitat inverteix en educació és lluny de la mitjana del 5,5% de la Unió Europea. En aquest sentit, Ensenyament considera que "és equívoc parlar sobre percentatge del PIB quan Catalunya no disposa de tots els impostos i recursos que genera". I subratlla: "El dèficit fiscal que ens genera l'Estat espanyol és equivalent a gairebé tres pressupostos d'Ensenyament". A l'alerta de noves negociacions i de la línia que segueixi el Departament en els pròxims anys, Font adverteix: "El que hem signat ara és una treva, no una pau".

La universitat, la piràmide blindada

En l'últim esglaió de l'etapa educativa, qui és a la base de la piràmide és el professorat associat, la figura més "pervertida" segons qualifiquen molts d'aquests professionals. El conveni col·lectiu del personal docent i investigador laboral de les universitats públiques catalanes defineix el professor associat com un "especialista de reconeguda competència", el qual ha d'acreditar que "exerceix la seva activitat professional fora de l'àmbit universitari".

A la pràctica, però, **la majoria del professorat associat és "fals associat"**. Per tres motius: perquè no té cap altre contracte laboral, perquè el seu altre contracte és de professor en una altra universitat o perquè la seva altra ocupació no té res a veure amb la seva especialitat. Pau Freixa, del grau de filologia eslava de la Universitat de Barcelona, va treballar anys de conductor d'autobusos. Jordi Mir, vinculat al Departament d'Humanitats i al de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra, imparteix classes a la Universitat Autònoma de Barcelona i és autònom. Berezi Elorrieta, de la Facultat de Geografia i Història de la UB, va estar un any i mig treballant exclusivament d'associada i ara combina aquesta activitat amb dues feines més dins l'àmbit

universitari.

La [Sindicatura de Comptes de Catalunya](#) ja fa anys que adverteix sobre aquesta utilització irregular del professor associat en les set universitats públiques, i ho ha tornat a fer en un informe publicat aquest febrer corresponent al curs 2013/2014. El document assegura que un 61,4% de la mostra no havia presentat l'autorització de compatibilitat en contra del que exigeix la Llei d'incompatibilitats del personal al servei de l'Administració de la Generalitat.

La Sindicatura també alerta que, malgrat que la selecció de professorat associat s'ha de fer per concurs segons estableix la Llei orgànica d'universitats, **“un 72,5% havia estat contractat inicialment de manera directa i un 63,2% no havia passat cap concurs amb data 30 de juny de 2014”**. La Secretaria d'Universitats i Recerca replica que la contractació sense concurs públic s'ha dut a terme “excepcionalment, en situacions d'urgència i degudament motivades com ara la substitució de professorat malalt”. A més, rebateja que la Secretaria “ha mantingut i mantindrà un posicionament clar de suport al compliment de la legalitat”.

La diferència entre el professorat associat i el professorat estable ve determinada bàsicament per tres factors. En primer lloc, el sou. **Mentre que un agregat cobra més de 2.500 euros el mes, un associat, que només té un 25% menys de dedicació, rep un salari molt més inferior.** Però aquesta dedicació s'acaba incrementant perquè els professors dediquen més hores a la preparació de les classes i, sobretot, perquè molts fan recerca. I la fan de manera gratuïta perquè la figura d'associat no està pensada per a aquesta funció. Ara bé, si volen fer carrera acadèmica, la recerca és un dels requisits imprescindibles per optar a una plaça superior. Aprofitant l'avinentsa, la universitat computa aquesta recerca a l'hora de fer rànquings sobre el nivell de productivitat del professorat. “És una pura hipocresia”, exclama Freixa.

En segon lloc, la inestabilitat, ja que **els contractes tenen una durada màxima d'un any**. En el cas de la UPF, el contracte només s'estableix durant el període de docència, cosa que pot suposar un obstacle a l'hora de participar en projectes de recerca que requereixin tenir un vincle més estable amb la facultat. A més, alguns ajuts econòmics oficials demanen una permanència mínima a la universitat, cosa que el professorat associat no pot garantir.

En tercer lloc, **la impossibilitat d'acumular mèrits**. Per accedir a una plaça de professor lector, el primer esglaó de la carrera acadèmica, cal acreditar haver fet docència i recerca. Per tant, l'única via d'aconseguir-ho és sent abans professor associat. Un cop obtinguda l'acreditació de qualitat, cal que la universitat convoqui una plaça de lector. Si el professor la guanya, disposa de cinc anys més per aconseguir l'acreditació de professor agregat i que la universitat convoqui aquesta plaça. Si no es compleix un dels dos requisits, el professor o bé perd la feina o bé reula altra vegada fins a professor associat. “Hi ha hagut professors que portaven anys treballant com a lectors amb un salari digne i que, quan se'ls ha acabat el contracte, se'ls ha degradat a professors associats”, explica Elorrieta, que també és membre de l'[Assemblea de Professorat Reclamant](#). I denuncia encara altres casos greus: professores associades que no van ser renovades després de quedar-se embarassades o d'haver tingut una criatura.

La Generalitat considera “fonamental” la figura del professor associat, però no es planteja canvis de sou ni de condicions laborals

Acabats de sortir de l'etapa com a estudiants, molts dels que ara són associats van acceptar aquestes condicions amb l'esperança d'obtenir una plaça estable i més ben remunerada en un futur. “Tothom ens deia que això era momentani, però amb la crisi el professorat associat s'ha tornat molt

llaminer per a les universitats”, explica Freixa, que porta 13 anys d’associat i que té l’acreditació de lector a punt per quan es convoqui la plaça promesa.

De fet, ser professor associat no tindria per què ser l’única via d’entrar a la universitat. Existeixen altres figures com la de professor ajudant o col·laborador, amb sous entre els 1.500 i els 2.100 euros mensuals. Elorrieta, però, assegura que “la universitat no les vol fer servir perquè li surten més cares”. Així ho apunta l’informe de la Sindicatura de Comptes, que assegura que “la contractació de professorat associat sovint està lligada més a aspectes de disponibilitat pressupostària que a les necessitats docents i s’utilitza, en algunes ocasions, per eludir les limitacions en la contractació d’altres tipus de professorat”.

La Secretaria d’Universitats i Recerca, però, defensa la figura de l’associat: “El professorat associat té un rol molt important en la formació d’alumnes, ja que aporta una formació complementària que no es pot transmetre des de l’acadèmia clàssica”. Per aquest motiu considera “fonamental comptar amb professorat associat de qualitat en tots els àmbits del coneixement”. Ara bé, **no es planteja cap canvi en termes de sou ni de condicions laborals**. En tot cas, la Generalitat preveu que, a partir d’aquest any, les universitats tornin a convocar “el màxim nombre de places legalment possible” i, d’altra banda, ha impulsat el Pla Serra Hünter, que planteja incorporar 500 professors i professores permanents fins al 2020.

Quan les universitats van haver de decidir com afrontar la reducció d’un 16% del pressupost el curs 2011/2012 per part de la Generalitat, van apostar per **blindar els contractes a temps complet i van traslladar la tisorada al professorat associat i al personal d’administració i serveis, els més inestables**. A la UPF, on el professorat associat rebia un salari superior al que fixava el conveni, es va reduir un 44% la retribució per hora. “Impartint una assignatura de 6 crèdits, cobrava més que quan vaig passar a fer-ne dues d’11 crèdits en total”, explica un professor associat de la UPF que prefereix no esmentar el seu nom.

Però, entre el professorat associat, n’hi ha que tenen una remuneració substancialment superior. Són els tipus 4, que responen a “contractacions de tipus excepcional, com és el cas de professors i d’investigadors de prestigi internacional”, segons defineix la UPF. “Hi ha un element molt classista”, alerta Mir, “perquè es parteix de la base que hi ha gent que mereix cobrar una quantitat i gent que en mereix una altra”. Un d’aquests casos va ser el de Josep Cuní, contractat el curs 2013/2014 per al grau de comunicació i indústries culturals de la UB.

El nou comitè d’empresa d’aquesta universitat —a l’octubre passat va guanyar les eleccions la confluència entre la Confederació General del Treball, la Plataforma de Professors Associats, la Coordinadora Obrera Sindical i l’Assemblea del Professorat Reclamant— es troba en plenes negociacions amb la nova vicerectora de professorat, Mercè Pallàs. El vicerector anterior, Manel Viladevall, havia promès que es convocarien 25 places de professorat associat amb el doble de remuneració. **A la UB el nombre d’associats supera els 2.000**. “El nombre és ridícul i, a més, crea associats de primera i de segona”, considera Elorrieta. Ara, l’agrupació sindical vol “demanar un compromís ferm per regularitzar la figura del professor associat en el temps més urgent possible”. També demanaran que es faci pública una relació de llocs de treball que la universitat ha anat posposant i que fins ara ha dificultat la recollida de dades.

Alguns veuen en aquesta situació no solament una conseqüència de la crisi econòmica, sinó també un índex de cap a on evoluciona el sistema universitari. “Des dels últims 20 anys sembla que el model tendeix cap a cossos amb menys funcionaris i amb més professorat inestable”, exposa Mir. En aquest sentit, ell ho té clar: “Més enllà de les limitacions econòmiques, l’Administració pública no pot ser mai un focus de generar precarietat”.

I és que, tal com explica, la manera d'entendre la universitat, però també la resta de les etapes educatives, és el reflex de dues visions hegemòniques. D'una banda, el model nord-americà, que esperona a invertir en la pròpia educació. De l'altra, el dels països del centre i nord d'Europa, que conceben l'educació com un dret. Si bé Catalunya tradicionalment s'ha mantingut al mig d'aquestes dues propostes, els pròxims anys, tot just remuntada la regressió econòmica, permetran fer balanç de cap a quin model educatiu s'acosta més el nostre país.